

4. Гурковський В. Нові (конвергентні) медіа у здійсненні інформаційно-пропагандистських акцій щодо України. – http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2015_16_10
5. Портников В. Керченська криза і глухий кут Євросоюзу. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29644500.html>
6. Портников В. Війна – це випробування єдністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espreso.tv/article/2018/11/26/vitaliy_portnykov_viyna_se_vyprobuvannya_yednistyu
7. Портников В. Війна на Донбасі і «нормандське» зістрібування Лаврова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/portnikov-normandske-zistrybuvannya-lavrova/29475954.html>
8. Казарін П. Країна маминої послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/28/7196342/>
9. Казарін П. Керченський іспит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/20/7195701/>
10. Казарін П. Криві дзеркала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/09/23/7192807/>

УДК 378

Сорока Наталя Анатоліївна

Кандидат психологічних наук, доцент

Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого

Щокіна Тетяна Миколаївна

Кандидат філологічних наук, доцент

Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого

НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Статтю присвячено проблемі навчання студентів немовного вузу навичкам говоріння. Описуються основні методи навчання. У статті розглянута та обґрунтована необхідність використання дискусійних методів в процесі навчання навичкам усного мовлення. Автори статті виділяють два типу дискусії: спонтанну і заплановану.

Ключові слова: дискусія, спонтанна дискусія, запланована дискусія, навчання говорінню.

Актуальність теми та постановка проблеми. Людина, особливо молода людина, має надзвичайно високу здатність до вивчення іноземних мов через свої психофізіологічні характеристики, притаманні віку. Для вивчення іноземних мов існує широкий спектр можливостей: вивчати самостійно, відвідувати мовні курси, використовувати сучасні технології, вивчати іноземну мову у вищих навчальних закладах.

В епоху глобалізації і науково-технічного прогресу все більша кількість людей залучається до процесу вивчення англійської мови, володіння якою є для них необхідним фактором задля поглиблення своїх знань в сферах науки і техніки, бізнесу, освіти, суспільного життя. Надзвичайно важливою є роль англійської мови як засобу міжнародного спілкування для фахівців з вищою освітою в будь-якій сфері діяльності. Молоді спеціалісти вважають, до володіння іноземною мовою на досить високому професійному рівні буде сприяти досягнення успіху та побудові успішної кар'єри в їх професійній діяльності. Уміння спілкуватися з діловими партнерами за кордоном, вести переговори самостійно, запобігаючи послуг перекладача, виходить на перший план в процесі вивчення іноземної мови. Безумовно, кожна особистість має свою власну мету оволодіння іноземними мовами: для одних пріоритетом виступають розвинені навички говоріння, для інших – письмової мови і письмового ділового спілкування. Деякі особи вивчають мову в професійних цілях, наприклад, щоб робити презентації іноземною мовою або вести переговори. Іншим достатньо володіти іноземною мовою на побутовому рівні для спілкування з іноземцями. Але всі без виключення вважають, що оволодіння навичками говоріння виступають основним фактором опанування та володіння іноземною мовою.

На підставі зазначеного вище можемо стверджувати, що навчання іноземної мови передбачає формування комунікативної компетенції – здатності до іншомовного спілкування, необхідної для міжкультурного спілкування. Отже, однією з основних задач викладача вищої школи є сформувати у студентів такі комунікативні компетенції, як розуміння і створення іншомовних висловлювань відповідно до конкретної ситуації спілкування, мовленнєвого завдання і комунікативного наміру.

Мета даної статті – запропонувати найбільш ефективні форми і методи навчання студентів говорінню англійською мовою на заняттях у вищій школі. У процесі цієї роботи будуть розглянуті деякі основи комунікативного спілкування, подано коротку характеристику діалогічного і монологічного мовлення. Автори пропонують аналіз проблем, які виникають в процесі навчання говорінню і спробують надати варіанти їх вирішення.

Викладання основного матеріалу. Слід виділити три головні причини, через які викладач повинен постійно залучати студентів до процесу говоріння на занятті. Перша причина полягає в тому, що завдання на говоріння є для них «репетицією», можливістю практикувати життєві розмовні ситуації в аудиторії, в

штучно створеному середовищі, яке відбиває реалії життя. По-друге, під час виконання цих завдань студенти намагаються використовувати всі або певні засвоєні ними мовні засоби. І в такій ситуації викладач так само як і студенти спостерігають за прогресом у вивченні іноземної мови. Але наряду з прогресом виявляються і мовні труднощі, з якими студенти стикаються під час говоріння. І, нарешті, чим більше студенти мають можливостей активізувати накопичені ними елементи мови під час вивчення, тим з більшою ймовірністю вони навчаються використовувати ці елементи автоматично. А це означає, що вони зможуть легко, не замислюючись і вільно використовувати слова, кліше і фрази, відпрацьовані на уроці, в життєвих ситуаціях [1].

Працюючи в немовних ВНЗ, ми навчаємо студентів різних напрямків підготовки: «Менеджмент», «Економіка», «Міжнародне право», «Право» та ін. Велика частина студентів вивчає іноземну мову рік, за винятком напряму підготовки «Міжнародне право», де студенти вивчають іноземну мову протягом чотирьох років. За цей період вони оволодівають навичками говоріння, аудіювання, перекладу, а також навичками писемного мовлення. Вони можуть обговорювати різні побутові і професійні теми (бізнес, економіка, міжнародні відносини). Ці студенти є більш вмотивованими для вивчення іноземної мови.

Відомо, що ті спеціалісти будь-якої галузі, які володіють іноземною мовою, більш успішні, вони швидше знаходять перспективну роботу в іноземних компаніях. Отже, у таких випускників навички володіння іноземною мовою не погіршуються з часом, а лише удосконалюються.

На жаль, студенти, які вивчають іноземну мову тільки один рік можуть втратити навички володіння мовою. Задля того щоб цього не сталося, студентів необхідно мотивувати продовжувати вивчати іноземну мову. Оскільки період навчання іноземної мови для всіх напрямків, крім «Міжнародні відносини», вкрай обмежений, метою навчання є вдосконалення навичок комунікації. Основна увага приділяється навчанню говорінню.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності в першу чергу базується на мові як засобі спілкування. Знання мови забезпечує комунікацію між співрозмовниками, оскільки мову розуміє як той, хто повідомляє інформацію, кодує її в значеннях слів, відібраних у відповідності до мети висловлювання, так і той, хто приймає цю інформацію, декодує її, т. Е. Розшифровуючи ці значення і змінюючи на основі цієї інформації свою поведінку. Усне мовленнєве спілкування може мати монологічну, діалогічну або полілогічну форму, тобто форму їх складного переплетіння [2]. Найбільш простим різновидом усного мовлення є діалог, а саме розмова, коли її підтримують співрозмовники, спільно обговорюють і розв'язують будь-які питання. Для розмовного мовлення характерні репліки, якими обмінюються учасники комунікації, повторення фраз і окремих слів за співрозмовником, питання, доповнення, пояснення, вживання натяків, зрозумілих тільки тим, хто говорить, різноманітних допоміжних слів і вигуків. У діалогічному спілкуванні комунікативні ролі змінюються, в результаті чого поступово складається взаємопорозуміння, виявляється можливість узгодження дій і поведінки.

Важко переоцінити роль навчання мовленнєвого спілкування, в якому говоріння відіграє першорядну роль і саме діалогічна мова є однією з його основних форм. Однак уміння і навички говоріння, як і будь-які інші, не формуються самі собою, для цього необхідно використовувати спеціальні вправи і завдання. Формування тезауруса майбутніх фахівців здійснюється через навчання роботі з термінологією. Як навчити студента ефективному і системному засвоєнню термінів? Пряме навчання поняттям виявляється практично неможливим і педагогічно безплідним. Викладач, який намагається йти цим шляхом, як правило, не досягає жодних результатів, крім автоматичного заучування слів студентами, голого вербалізма, що симулює і імітує наявність відповідних понять, а насправді прикриває порожнечу. Терміни – це, по-перше, засіб вербалізації наукового поняття і, по-друге, засіб наукового пізнання. Щоб успішно і якісно вміти спілкуватися мовою своєї спеціальності, кожен студент повинен володіти певним словниковим запасом з конкретної дисципліни. Більш того, він повинен опанувати глибокими і широкими знаннями зі своєї спеціальності, створити у свідомості певний понятійний апарат за фахом.

На заняттях з іноземної мови в немовному вузі викладачі стикаються з низкою труднощів при підготовці та проведенні занять в процесі навчання говорінню. В методичній літературі виділяють кілька видів труднощів. Розглянемо докладніше ті, які потенційно перешкоджають успішному говорінню іноземною мовою. Найпоширенішою проблемою є страх зробити помилку. Друга проблема може бути пов'язана із тим, що студенту просто нічого сказати з теми, яка обговорється, або йому не вистачає мовних чи мовленнєвих засобів. В такій ситуації необхідно пропонувати змістовні, мовні та мовленнєві опори. Третя складність може полягати в тому, що студенти не розуміють мети мовленнєвого завдання [3].

Навчання говорінню включає в себе наступні етапи:

- вивчення лексичного мінімуму: читання, переклад і переказ текстів;
- лексичні вправи: тлумачення нових слів англійською мовою, складання пропозицій, які включають нові лексичні одиниці, переклад речень з української мови на англійську;

- аудіювання монологічного та діалогічного мовлення: виконання завдань з аудіювання, переклад коротких висловлювань на слух без зорової опори;
- послідовний переклад, який охоплює лексичний мінімум за темою;
- складання діалогічних і монологічних висловлювань за темою.

Монологічне мовлення має велику композиційну складність в порівнянні з діалогічною промовою, вимагає завершеності думки, більш суворого дотримання граматичних правил, суворої логіки і послідовності при викладанні інформації. Комунікативне завдання оратора – заволодіти увагою слухача, донести своє повідомлення до аудиторії або слухача, отримати на нього реакцію, враховувати в процесі формування висловлювань ситуацію спілкування, особистість слухача. Отже, навчання іноземної мови передбачає також оволодіння певною комунікативною технікою. При відборі або розробці навчальних завдань для формування усних мовленнєвих умінь – для розвитку комунікативного мовлення – слід мати на увазі, що вони як за своїм змістом, так і процедурою реалізації комунікативного наміру повинні максимально відповідати реальним комунікативним діям.

Навчання діалогу в немовних ВНЗ необхідно проводити кількома етапами. На першому етапі перед студентами необхідно поставити конкретні цілі. Мета навчання студентів діалогічній формі спілкування полягає в формуванні мовних навичок і комунікативних умінь, здатності логічно вірно, аргументовано і ясно структурувати усне висловлювання іноземною мовою в професійному контексті. Для вирішення цього завдання викладачеві необхідно ясно розуміти, який різновид діалогу він має за мету отримати в результаті; заздалегідь сформулювати мовленнєву мету і зробити її чіткою та лаконічною. Щоб така задача була більш зрозумілою для студентів, за необхідності можна підготувати додаткові опори у вигляді карток, ілюстрацій, схем, опису ролей прогнозованого діалогу, а для того, щоб всі студенти мали якомога більше можливостей і часу для спілкування іноземною мовою в аудиторії, потрібно: ширше використовувати групові та парні режими роботи; створювати ігрові ситуації, де рівень мотивації досить високий, і навіть якщо говорить одна людина, то інші не вилучені із загального режиму роботи і виконують інші мовленнєві операції: слухають, роблять нотатки і т.д. [3].

На другому етапі навчання діалогічного мовлення особливу увагу варто приділити таким основним характеристикам діалогу, як реактивність і ситуативність. Реактивність зумовлює об'єктивні труднощі оволодіння навичками і вміннями спілкування іноземною мовою. При навчанні діалогу велике значення має навчання спонтанного реагування на репліки партнера, а також вміння реалізовувати мовні функції за допомогою різних мовних і мовленнєвих засобів. Ситуативність визначає мотив говоріння, який, в свою чергу, є джерелом породження мовлення. Вона становить суть і зумовлює логіку даної форми спілкування [4]. Отже, ще одна група труднощів при навчанні діалогу пов'язана з основними характеристиками діалогу.

В процесі формування навичок і умінь діалогічного мовлення у студентів, викладачеві необхідно діяти поетапно. По-перше, необхідно визначити ситуацію діалогічного спілкування в рамках досліджуваної теми (наприклад: «На співбесіді»; «Організація зустрічі»; «Обговорення умов контракту»). По-друге, слід проаналізувати навчальні матеріали, які відповідають віку і рівню володіння мовою студентів задля того, щоб вибрати або скласти діалогі-зразки з використанням типових для даної ситуації мовних кліше, моделей комунікації.

Наступний етап можна охарактеризувати як підготовчий, коли викладач знайомить студентів з новими термінами і мовними структурами. Студенти виконують завдання з відпрацювання лексики за темою. Крім того, існують певні прийоми навчання спеціальної лексики. Терміни можуть вводитися або тематично паралельно з лексикою фахових дисциплін, або в контексті, і відпрацьовуватися за допомогою завдань, які сприяють їх запам'ятовуванню [5]. Якщо виникає така необхідність, можна прочитати діалог-приклад (запропонувати аудіо запис діалогу), прокоментувати екстралінгвістичні особливості мовленнєвого спілкування в рамках конкретної ситуації. Позитивним прийомом навчання можна вважати відпрацювання аналогічних типових діалогів. Задля цього слід продумати використання вербальних і невербальних опор для студентів, визначити пари опитуваних студентів, які будуть опитані, і послідовність їх опитування. На заключному етапі потрібно сформулювати мовленнєву установку для творчих діалогів за темою, що вивчається.

Вправи необхідно розробляти за принципом ускладнення матеріалу, системності і послідовності, враховуючи особливість навчання студентів немовному виші і обмеженість терміну навчання. Розумова діяльність студентів активізується за допомогою проблемних ситуацій. Характерними особливостями успішних завдань на говоріння є наступні умови:

- учасники спілкування говорять багато. Максимально великий обсяг часу, відведеного на дане завдання, має бути присвячено говорінню студентів;

- рівна участь. Кожен студент отримує можливість взяти участь в дискусії. Не існує головних і другорядних ролей;

- висока мотивація. Студенти бажають говорити, оскільки їм цікава тема розмови і їм є що сказати;

- мова доступного рівня. Рівень мовної підготовки доступний для ведення бесіди. Висловлюють думки зрозумілою мовою, на доступному рівні [6].

Нижче наведено перелік деяких видів завдань, наближених за своїм змістом до реальних комунікативних дій і спрямованих на розвиток і удосконалення навичок і умінь усного мовлення. Запропоновані вправи викликають найбільший інтерес серед студентів.

1. Завдання з інформаційної нерівноваги (information-gap activities) залучають до себе процес обміну інформацією, тобто спочатку учасники мають лише певну частину загальної інформації, а потім, в результаті мовленнєвої взаємодії, кожен отримує більш повний її обсяг. Студенти працюють в парах. Наприклад, обговорюється тема «Обговорення умов контракту». Обидва студента отримують картки, кожна з яких містить різну інформацію за темою. Ставлячи один одному питання, вони заповнюють свої картки. Даний матеріал змушує студентів задавати велику кількість питань для того, щоб виконати своє завдання. Такі вправи спонукають до спілкування. За їх допомогою відпрацьовується специфічна лексика за темою [7].

2. Завдання з ранжування інформації (ranking activities) передбачає розподіл отриманої інформації відповідно до визначених критеріїв. Наприклад, студентам пропонується список прикметників, що описують риси характеру людини. У групах їм належить вибрати три найголовніших (на їх погляд) прикметники, які характеризують друга, колегу, викладача і поставити їх згідно ступеню вагомості. Ранжування інформації супроводжується обговоренням, а наприкінці - поданням цієї інформації з обґрунтуванням і подальшим обміном думками. В такому випадку відпрацьовуються репліки згоди - незгоди, процедури аргументування і висловлювання власної думки.

3. Завдання – здогад (guessing activities) пов'язані з розпізнаванням особи, предмета або процесу за допомогою загальних питань, які потребують відповідей «так» чи «ні». Наприклад, студенти працюють в малих групах. Студенту видається картка з ім'ям відомої людини. Решта учасників групи повинні дізнатися особистість, про яку йдеться мова [8]. Вправи такого характеру мотивують і програмують мовленнєву взаємодію.

4. Завдання – рольова гра (role play) залучають учнів до виконання різних соціальних і психологічних ролей, сприяють опануванню процесу спілкування. Авторами було розроблено технологію проведення ігрового заходу і апробовано на заняттях [9].

5. Завдання із створення дискусії в групі (group discussion) охоплюють обговорення кола питань за конкретною темою (наприклад, «Tort Law»), обмін висловлюваннями, які доповнюють, уточнюють інформацію, і міркуваннями. Учасники дискусії повинні висловити свою аргументовану згоду або незгоду щодо обговорюваних питань. Велике значення надається умінням уважно слухати і розуміти співрозмовника, вступати в дискусію, ставити запитання, переходити до нового аспекту проблеми, яка обговорюється, оцінювати репліки співрозмовників.

6. Завдання з проектною роботи (project-based activities) – це «самостійно сплановані й реалізовані студентами роботи, в яких мовленнєве спілкування залучене до інтелектуально-емоційного контексту іншої діяльності» [10]. Наприклад, творчим проектом може стати створення радіопередачі на тему «Політичні новини світу». Студенти призначають редактора, який несе відповідальність за координування підготовки «історій», «інтерв'ю» до випуску.

7. Завдання спрямовані на продукування усного повідомлення (prepared monologues) розвивають навички монологічного висловлювання на задану або вільно обрану тему. Наприклад, студенту пропонується підготувати усне повідомлення про делікти, які отримали надзвичайного розголосу у засобах масової інформації рідної країни або за кордоном і т. і.

Слід пам'ятати, що при розробці подібних вправ одне з основних вимог до їх структури полягає в тому, що вони повинні спонукати і забезпечити виконання не лише дії, але і взаємодії. Однак при наявності ефективних завдань на занятті і правильному їх проведенні існує проблема «мовчазності студента», який відчуває великі труднощі у завданнях з іншомовного говоріння і чинить опір будь-якої можливості розвитку своїх навичок усної комунікації на занятті [11]. На підставі аналізу вітчизняної та зарубіжної методичної літератури до основних труднощів слід віднести мотиваційні проблеми, такі як:

- загальмованість / невпевненість (inhibition / lack of confidence). На відміну від завдань з читання, письма або аудіювання завдання на говоріння вимагають моментальної реакції. Виникає пауза (затримка) перед тим, як студент щось зможе сказати іноземною мовою. Ця пауза може бути пов'язаною з певними чинниками: занепокоєнням, що скаже неправильно або погано, страхом втратити своє обличчя перед групою, стисненням привернути до себе увагу;

- страх зробити помилки (fear of making "mistakes"). Студенти соромляться говорити іноземною мовою через страх зробити помилку, бути розкритикованим або висміяним викладачем, через глузування з боку студентів;

- страх того, що студенту немає чого сказати (the feeling of having nothing to say). Постійно можна почути скарги від студентів, що вони не знають, що сказати з теми, яка обговорюється рідною мовою. У них немає інтересу (мотиву) висловлювати свої думки, щось вигадувати, крім почуття провини за те, що їм потрібно говорити;

- не вистачає слів для висловлювання (lack of appropriate language). У студентів не вистачає мовних і мовленнєвих засобів для вирішення поставленого завдання.

Спираючись на публікації вітчизняних і зарубіжних методистів і свій власний досвід, ми спромоглися намітити шляхи подолання труднощів при навчанні даного аспекту і висловити деякі рекомендації стосовно того, як змусити говорити «мовчазного студента».

Для зняття фактора загальмованості / невпевненості бажано використовувати роботу в малих групах. Це збільшує частку висловлювання за певний відрізок часу і знижує гальмування студента, який не хоче говорити перед усією аудиторією. Звичайно, при роботі в групах викладачу вкрай важко простежити, як говорить кожен із студентів, і тому не всі висловлювання будуть правильними, однак навіть в такому випадку та частка часу, яка відводиться на позитивну, корисну практику, буде набагато більшою, ніж тоді, коли це завдання виконувалося б кожним студентом перед всією групою. Рівень володіння мовою, необхідний для дискусії, повинен бути спрямованим на спрощення, у порівнянні з тією планкою, яка ставиться при виконанні інших мовних завдань в тій же групі. Учасники повинні легко згадувати слова, щоб швидко розмовляти з мінімальним коливанням.

Досить плідним стає повторення вживаної лексики за темою дискусії перед її початком. Бажано виконати серію вправ на удосконалення мовних структур (граматичних, лексичних, фонетичних), які стануть в пригоді студенту в конкретній дискусії.

З приводу «втратити обличчя» перед однокурсниками Дж. Хармер в своїй роботі пропонує наступне вирішення проблеми. По-перше, планування, підготовка, репетиція того, що особа збирається сказати. Отже, викладачеві потрібно давати студентам час на обмірковування або запропонувати невеличкий діалог за цією темою безпосередньо перед дискусією. По-друге, слід пам'ятати про цінність повторення: «Кожне нове зіткнення із словом або фразою допомагає зафіксувати їх в пам'яті. Коли студенти виконують якесь завдання на говоріння, вони ще тільки "репетирують" його. Наступне ж виконання цього завдання наблизить їх до потрібного результату. Кожна репетиція надає їм більше впевненості» [12]. Усвідомлюючи той факт, що у студентів може бути страх зробити помилки, слід спробувати переконати студентів у тому, що для вас, як для викладача, правильність говоріння і виправлення помилок не є пріоритетним завданням. Проявити себе в дискусії незважаючи на мовні знання і вміння - це безцінний досвід для опанування говорінням, а помилки неминучі, головне – це усна комунікація.

Для вирішення проблеми «нічого сказати» слід провести ретельний відбір теми і завдань, проводячи мозкову атаку і обмін ідеями для підняття інтересу. Чим більш чіткою формулюється мета дискусії, тим більше зацікавленими будуть учасники. Перед дискусією викладач повинен забезпечити студентів матеріалом, який може відіграти роль стимулу до породження власних висловлювань (наприклад, тексти з обговорюваної теми), і насамперед необхідно концентрувати увагу студентів на фактичній інформації за темою, а не на думці студентів. Для зняття мовних труднощів перед початком дискусії слід повторити ключові слова (key vocabulary). Корисно практикуйте вправи на дефініції. Наприклад, 'a thing which you do ... with'; 'A thing for ... ing', 'What do you call a thing for ... ing?'. Слід використовувати завдання на перифраз, тобто на передачу змісту мовної одиниці (слова, фрази, вислову) іншими словами. Це сприяє засвоєнню і активізації лексичного і граматичного матеріалу.

Усвідомлення специфіки труднощів в області говоріння і використання запропонованих заходів щодо подолання цих труднощів обов'язково приведуть викладача до бажаного результату, оскільки всі вони спрямовані на те, щоб допомогти «мовчазному студенту» набути впевненості і вміння отримувати користь з будь-якої можливості говорити англійською мовою. Слід пам'ятати, що «мовленнєвої діяльності не можна навчити, цьому можна тільки навчитися» [13]. Студенти будуть відчувати себе набагато впевненішими співрозмовниками іноземною мовою, якщо їх здатність до говоріння буде постійно підтримуватися на заняттях. Такий вид комунікативної діяльності повинен бути невід'ємною частиною кожного заняття [14].

Для того, щоб зробити процес навчання більш ефективним, на заняттях ми часто використовуємо дискусійні методи. Дискусія є одним з найбільш ефективних методів навчання розмовного мовлення іноземною мовою, оскільки саме в дискусії використовуються різні види мовленнєвої та розумової діяльності. Цей метод надає можливість висловити і аргументувати свою точку зору, обмінятися думками або ідеями, обговорити суперечливі думки, вирішити проблему, обмінятися досвідом. На заняттях студенти

навчаються критично викладати інформацію, виділяти головні ідеї, розвивають здатність аналізувати ситуацію, переконувати слухачів у правильності своєї думки, швидко приймати рішення, знаходити підтвердження і обґрунтування рішення проблеми, яка обговорюється, а також контролювати емоції. Крім того, студенти опановують норми мовного спілкування. Метод дискусій дозволяє інтегрувати знання студентів з різних областей в процесі вирішення конкретної проблеми, дає можливість застосовувати мовні знання і навички на практиці.

Однією із головних умов побудови дискусії є визначеність позицій і поглядів учасників. Задля того, щоб всі учасники однаково розуміли вживання слова, потрібно спочатку уточнити значення основних термінів, акцентувати зміст, який кожен вкладає в те чи інше слово. Студенти зазвичай використовують ґрунтовно вивчені лексичні одиниці, граматичні форми і мовні моделі.

На заняттях іноземної мови дискусії можуть носити спонтанний або запланований характер, в залежності від напрямку підготовки, рівня знань студентів і курсу (1, 2, 3 або 4).

Спонтанні дискусії часто виникають, якщо викладач провокує дискусію, ставить студентам провокаційне запитання за пройденим матеріалом теми, або хтось із студентів ставить викладачеві цікаве питання, спонукаючи всю групу взяти участь в обговоренні цікавого для них питання. Спонтанні дискусії проходять дуже захоплююче, оскільки на занятті створюється особлива атмосфера спонтанності. Однак такі дискусії найкраще проводити із студентами старших курсів (3-4), оскільки вони вже опанували певний обсяг мовленнєвих моделей та володіють основними лексико-граматичними формами мови.

Заплановані дискусії зазвичай вимагають серйозної попередньої підготовки і ретельного планування. Необхідно опанувати мовленнєвими моделями, відповідним граматичним і лексичним матеріалом, знайти додаткову інформацію за темою.

Наведемо приклад запланованої дискусії, яку було проведено із студентами 1 курсу напряму «Економіка» на тему Companies. Студенти вибрали компанії Colgate і Philips. Як уже було зазначено, для проведення запланованої дискусії необхідно провести ретельну підготовку, яка охоплює три етапи. На першому етапі проводилася робота з граматичними структурами: часи англійського дієслова в дійсному стані, узгодження часів, питальні речення (загальні і спеціальні питання). На наступному етапі проводилася робота з лексикою: вивчення та відпрацювання лексичних одиниць на прикладі тексту Company Structure з підручника New Insights into English, а також виконання ряду вправ з метою оволодіти новою лексикою. Заключним етапом стало вивчення мовних моделей для вираження вітання, обміну інформацією, розуміння - нерозуміння, згоди - незгоди, ведення дискусії. В ході дискусії студенти висловлювали і аргументували думки стосовно продукції компанії, якості товарів, попиту на товари, які випускаються цими компаніями. В якості наочної ілюстрації, студенти принесли проспекти компаній і зразки товарів цих компаній. Під час обговорення студенти використовували лексичні і граматичні структури, які вивчили на підготовчих етапах. В процесі дискусії студенти навчилися слухати один одного, обмінюватися думками і оцінювати виступи співбесідників.

Прикладом спонтанної дискусії може стати дискусія, проведена із студентами 2 курсу напряму «Міжнародне право» (з розширеною сіткою годин). На даному етапі навчання студенти вже знають і володіють мовними моделями та граматичними структурами, які вони опанували на першому курсі. На занятті була проведена робота з відпрацювання нових лексичних одиниць на прикладі тексту Criminal Law з підручника Introduction to International Legal English. Крім того, студенти виконали роботу з реферативного викладу тексту і вправи для активізації нових лексичних одиниць за темою. На наступному занятті була запропонована тема для обговорення «Cybercrime: ways to prevent and punish». Дискусія носила спонтанний характер, оскільки студенти запропонували цю тему самі. Учасники дискусії представили факти і описали кілька ситуацій за темою. В ході обговорення студенти висловлювали і аргументували свою точку зору, критично аналізували сучасну ситуацію в країні і в світі, давали логічне обґрунтування своєї думки і робили висновки.

Висновки. Дискусія виступає в якості одного із головних методів в процесі навчання іноземної мови, оскільки саме дискусія зближують процес навчання і пізнання, сприяє ефективності засвоєння мови, стимулює розумову діяльність і самостійну роботу. Студенти вчаться вирішувати проблеми, набувають певного досвіду і закріплюють мовні знання і уміння в процесі говоріння. Таким чином, успіх говоріння іноземною мовою залежить від багатьох факторів, серед яких можна відокремити найбільш вагомі: правильність і обґрунтованість добору і організації завдань, спрямованих на розвиток навичок говоріння; урахування психологічного стану студентів та створення надзвичайно продуктивних умов і середовища спілкування; навчання стратегіям діалогічного і монологічного мовлення; створення відповідної комунікативної ситуації для реалізації цілей спілкування; створення викладачем ситуації психологічного комфорту в аудиторії.

На сучасному етапі розвитку суспільства викладач будь-якої іноземної мови повинен спрямовувати студентів на принципово нові рівні пізнання мови. Крім того, викладач має розкривати механізми співвіднесення мовних знаків з людським досвідом, оскільки саме це створює основу знань, спрямовувати студентів до нового осмислення самої сутності мови як знакової системи. Лише за таких умов процеси навчання і пізнання мови стануть на один рівень і будуть приносити результати.

Список використаних джерел

1. Jeremy Harmer. How to Teach English: Longman, 2007. - 288 с.
2. Бухбиндер В. А. Устная речь как процесс и как предмет обучения // Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках. - Киев: КГУ, 1980. - 568 с.
3. Соловова Е. Н., Альпаков В. Г. Материалы курса «Развитие и контроль коммуникативных умений: традиции и перспективы». - М.: Первое сентября, 2006. - 52 с.
4. Овчинникова Е. С. Обучение иноязычной диалогической речи студентов технического вуза (из опыта преподавания) // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. - № 1 (31). - Ч. II. - С. 138-140.
5. Широколобова А. Г., Клепцов А. А. Металлообрабатывающее производство и металлорежущие станки: учеб. пособие. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2014. - 68 с.
6. Martin Parrot. Task for Language Teachers. A resource book for training and development: Cambridge University Press, 1993. - 325 с.
7. Jeremy Harmer. The Practice of English Language Speaking: London; New York: New Edition; Longman, 1991. - 296 с.
8. Колесникова И. Л., Долгина О. А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. СПб.: Русско-Балтийский информационный центр БЛИЦ, 2001.
9. Казанцев А. Ю., Казанцева Г. С. Особенности проведения игровых занятий в обучении иностранному языку в высшей школе // Вестн. Томского гос. пед. ун-та. - 2012. - Вып. 11 (126). - С. 20-23.
10. Зимняя И. А., Сахарова Т. Е. Проектная методика обучения английскому языку // ИЯШ. 1991. - № 3. - С. 9-15.
11. Tricia Hedge. Teaching and Learning in the Language Classroom. Oxford University Press, 2000. - 447 с.
12. 12 Jeremy Harmer. The Practice of English Language Speaking. Fourth Edition. Longman, 1991. - 442 с.
13. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Рус. язык, 1989. - С. 276.
14. Стародубцева О. Г. Типы упражнений для формирования лексических навыков устной речи в неязыковом вузе // Науч. пед. обозрение, 2013. - Вып. 2 (2). С. 45-48.

УДК 372.881.1

Козьміна Наталія Анатоліївна
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ФАКУЛЬТЕТУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТУ

В статті представлені три етапи формування монологічного мовлення у студентів інженерних спеціальностей енергетичної галузі та розглянуто весь спектр вправ для формування компетентності монологічного мовлення, від підготовчих вправ та вправ понадфразового рівня до мінімонологів та монологічних висловлювань текстового рівня за допомогою вербальних, зображальних та комбінованих опор. Обґрунтована актуальність роботи, яка зумовлена необхідністю формування вмінь та навичок майбутніх інженерів володіти іноземною мовою професійного спрямування.

Ключові слова: понадфразова єдність, мінімонолог, зображальні/ візуальні/ комбіновані опори, вправи на приєднання та об'єднання, підстановча таблиця, логіко-семантична схема, металні карти, плани висловлювань

Актуальність. Формування компетентності у монологічному мовленні іноземною мовою студентів технічних університетів є важливою задачею, яка вирішується протягом всього навчального процесу. Студенти мають показати вміння висловлювати свою думку, презентувати інформацію, оцінювати події, вміти робити презентації, доповіді, брати участь в наукових заходах, відстоювати свою думку та аргументовано переконувати, самостійно будуючи структуру свого висловлювання, та використовуючи певні мовні засоби.

Шкільною програмою передбачено, що приходячи зі школи, учні мають продемонструвати вміння спонтанно створювати логічні, короткі та прості висловлювання, робити повідомлення, наводити факти та аргументи, виділяти головну ідею, передавати основний зміст почутого або прочитаного, висловлювати свою думку щодо цього. Мінімальний обсяг висловлювання – 15 правильно оформлених фраз. Шкода, фактично тільки невеликий відсоток студентів немовних вищих навчальних закладів може продемонструвати такі вміння. Крім того, ситуація погіршується тим фактом, що не маючи сформованих вмінь стосовно іноземної мови загального спрямування, студенти мають оволодівати мовою професійного спрямування.

Задача формування іншомовної комунікативної компетенції, а саме компетенції монологічного мовлення вирішувалась на різних етапах розвитку науки різними вченими, починаючи з Виноградова В.В.